

Volný čas a prevence u dětí a mládeže

A co má dítě dělat, když nemá co dělat ?

Obsah

1. Úvod	4
2. Formy aktivit volného času	6
2.1. Aktivní využívání volného času a odpočinku	6
2.2. Pasivní využívání volného času a odpočinku	11
3. Pohybová aktivita	15
3.1. Psychosociální funkce pohybových aktivit	15
3.2. Školní tělesná výchova a pohybový režim	18
3.3. Utváření návyků pro pravidelnou celoživotní pohybovou činnost	19
3.4. Rekreační sport a doping	21
3.5. Aktivity EU v oblasti sportu	24
3.5.1. Ochrana zdraví a doping	24
3.5.2. Podpůrné programy EU	24
3.6. Národní program rozvoje sportu pro všechny	25
4. Volnočasové aktivity nesportovního charakteru	29
4.1. Trávení volného času	29
4.2. Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže	29
4.2.1. Prostorové a materiální vybavení	30
4.2.2. Personální, organizační a ekonomické zajištění	31
5. Subjekty angažované ve volnočasových aktivitách	34
5.1. Veřejná správa	34
5.2. Nestátní subjekty	36
6. Financování prevence a volnočasových aktivit	37
6.1. Systém financování oblasti prevence	37
6.2. Občanská sdružení dětí a mládeže, občanská sdružení pracující s dětmi a mládeží a občanská sdružení působící v tělovýchově a sportu	38
6.3. Financování sportu na úrovni obcí	39
6.4. Subvence ve sportu v zemích EU	40
7. Závěr	42
Příloha: Dokumenty týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a volnočasových aktivit	46

1. Úvod

Společensky a sociálně nežádoucí jevy tvoří širokou škálu problémů, které jsou zejména u dětí a mládeže výrazným rizikem zdravotním, společenským i ekonomickým. Jedná se o problematiku šikany a násilí, záškoláctví, drogových závislostí, alkoholismu a kouření, kriminality a delikvence, rizikového sexuálního chování, vandalismu, virtuálních drog, patologického hráčství, dále pak projevů xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu.

Do tohoto rámce je nutno zařadit i témata, kterým byla doposud věnována menší pozornost. Komerční zneužívání dětí a dále syndrom týraných a zneužívaných dětí. Zvýšená pozornost musí být věnována také zneužívání anabolik a dalších látek a medikamentů a diváckému násilí. Toto se stává doprovodným fenoménem sportovních, zejména pak fotbalových utkání.

Základním principem strategie prevence nežádoucích sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je výchova dětí a mládeže **ke zdravému životnímu stylu, k osvojení si pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti, k odmítání všech forem sebedestrukce a porušování zákona.**

Důležitým prvkem strategie prevence jsou i **volnočasové programy**, které vytváří mimo jiné i sociální kapitál společnosti. Je třeba vytvořit a ověřit **nové programy** se zaměřením na dovednosti pomáhající zvyšovat fyzickou zdatnost a psychickou odolnost (morální sílu) dětí a mládeže. Tyto budou využitelné i při tvorbě **konceptů volnočasových aktivit** tak, aby volný čas dětí plnil funkci **relaxační, regenerační, kompenzační, výchovnou a sociálně preventivní.**

Nelze každou volnočasovou aktivitu považovat za prevenci, není každá nabídka k využívání volného času zárukou úspěchu v prevenci nebo tlumení sociálně patologických jevů. **Kvalitní realizace** zájmů a potřeb dítěte a mladého člověka prostřednictvím aktivit ve volném čase patří do oblasti **sociálního učení**. Pro děti není podíl na určité aktivitě jenom otázkou jednorázové volby. **Uspokojivé začlenění** se do volnočasových aktivit je poměrně složitý proces, obsahující faktory motivační, informační, sociální, ekonomické a další.

Hlavní součástí volnočasových aktivit jsou pohybové aktivity a sport, které zdravý životní styl naplňují v mnoha oblastech. Ve vyspělých státech světa vzniká řada programů zaměřených zejména na podporu pohybových aktivit populace. Význam těchto programů začíná být společensky doceňován i v souvislosti s naší budoucí integrací do EU.

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření **osobnosti** mladého člověka a při jeho **pozitivní socializaci**. Důsledkem **snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace** je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, i když jen do určité míry, kompenzovat případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí a vlivu. Rodina má ale zcela dominantní postavení vzhledem k osvojení si aktivit ve volném čase. Ovlivňuje dítě nejen tím, jak na dítě výchovně působí, ale i svým každodenním životem.

V **oblasti volného času došlo v životě mládeže ke změnám**. Došlo i ke změnám v institucionálním zabezpečení volného času mládeže. Kultura a sport se zkomercionalizovaly, probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Dominantním médiem se stala televize, která je těžištěm volného času dětí a mládeže. Na předním místě ve volném čase mládeže je poslech reprodukované hudby, návštěvy restauračních zařízení a nicnedělání. Významné místo zaujímají aktivity spojené s informačními technologiemi, zvláště u některých skupin mládeže je masivně využíván Internet.

2. Formy aktivit volného času

Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů, volí svou činnost. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání. Dospělí jdou spíše cestou zúžení okruhu zájmů a prohlubování určitého druhu zájmu a činnosti.

Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Snižuje se frekvence aktivit. Pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o sledování televize. Mezi týdenní aktivity patří poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Měsíční frekvenci většinou mají návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, návštěva diskoték, kina, večírky, turistika, studium a mimoškolní vzdělávání.

Závažným se jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání. Tento trend může mít celospolečenský a ekonomický dopad, protože moderní civilizační procesy charakterizuje provázanost ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury.

2.1. Aktivní využívání volného času a odpočinku

Kvalitní náplň pro volný čas se samozřejmě nevyřeší všechno, ale když má dítě nabídku pestrou a má šanci, že v něčem z toho bude úspěšné, zmenšuje se pravděpodobnost, že něco zničí, že někoho zmlátí, že se opije nebo že sáhne po drogách. A nebo je alespoň pravděpodobnost o hodně menší.

Aktivní trávení volného času a aktivní odpočinek musí splňovat následující funkce

- aktivní přístup dětí a mládeže k provádění této činnosti
- kompenzace jednotvárné zátěže (při vyučování, dlouhém sezení, nerovnoměrném zatěžování jednotlivých oblastí mozku a nervové soustavy apod.)
- posilování zdravého způsobu života a zdraví

U dětí a mládeže rozlišujeme následující formy aktivit:

- fyzická aktivita realizovaná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.

- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (s turistikou, prací na zahradě apod.)
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti

Aktivní odpočinek je základním prvkem zdravého životního stylu a tedy i prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Osvojení si stereotypu a potřeby aktivního trávení volného času je dáno tím, jak je k aktivní formě odpočinku přístupováno v rodině, ve škole i v dalších subjektech realizujících volnočasové aktivity dětí.

Škola

Škola svým přístupem k využívání volného času, který je realizován v návaznosti na výuku (před a po výuce) a v jejím průběhu, významně přispívá k osvojení si **aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času** a hlavně k **optimální kvalitě** volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Většina škol nabízí možnost aktivního trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků apod. Část škol dává v době mimo vyučování k volnému využití svá hřiště a tělocvičny. **I školní tělesná výchova** je důležitým prvkem modelujícím vztah dětí k volnočasové tělesné aktivitě ve sportovních klubech nebo asociacích a k neorganizovanému sportování dětí a mládeže.

Často se však setkáváme s nezájmem dětí o tuto nabídku. Mimo mnoha jiných důvodů může být důvodem i to, že děti nejsou svým stylem života v rodinách nebo přístupem k pohybovým a ostatním volnočasovým aktivitám ve školách motivovány k těmto činnostem.

Chybí pak základní postojové předpoklady k aktivnímu odpočinku, to znamená potřeba pohybu, estetického uspokojení, sociálního kontaktu, seberealizace a podobně. Tyto **základní životní kompetence k aktivnímu odpočinku a zdravému životnímu stylu musí být rozvíjeny v rámci každodenního života školy a být součástí režimu dne školy.**

Práce a odpočinek dětí během školního vyučování, respektování požadavků na délku a počet vyučovacích hodin a na **délku a způsob využívání volného času během přestávek**, jsou základními složkami pohody organizačního prostředí ve školách. **Optimální organizační prostředí ve škole** je jedním ze základních požadavků školy podporující zdraví a zdravý životní styl.

Zdravý přestávkový režim relaxace v době mezi vyučovacími jednotkami

Způsob trávení volného času o přestávkách má velký vliv nejen na regeneraci sil v průběhu vyučování a na celkovou pohodu ve škole. Zdravý přestávkový režim relaxace v době mezi vyučovacími jednotkami mění veškerý styl života ve škole. Vytváří podmínky pro zdraví tělesné, psychické a sociální a uspokojuje a respektuje potřeby volného pohybu. K relaxaci nabízí aktivity podle zájmů, pomáhá utvářet dobré sociální klima, chrání před stresujícími vlivy, orientuje žáky ke zdravé výživě. **Dává podněty k využívání volného času v době mimo vyučování**, povzbuzuje sebedůvěru, pomáhá k posilování organismu a tím zvyšuje fyzickou a psychickou výkonnost.

Přestávkový režim by měl využívat všech dostupných prostor školy (chodby, vestibuly, atria, školní hřiště) k aktivnímu trávení volného času. Koutky pro jednotlivé aktivity je optimální rozmístit po celém objektu školy s ohledem na věk žáků. U tříd 1. stupně je vhodný koutek sportovní, dětský, společenský, u tříd 2. stupně sportovní, taneční apod.

Nabídka koutků pro různé aktivity vychází ze zájmů dětí dané školy. Je založena na principu dobrovolnosti, spontánnosti a individuálním výběru. Žáci si podle vlastního výběru vybírají ve volném čase činnost k uspokojování vlastních potřeb.

Sportovní koutek

Ybavení: stůl pro stolní tenis, lavičky, basketbalové koše na stěnách chodeb s míči, posilovací lavice, rotopedy apod.

Činnost: pohybová aktivita

Výtvarný koutek

Ybavení: flipcharty (stojany s bloky papírů), keramické stíratelné tabule pro malbu fixem, tabule na stěnách chodeb (eliminují čmárání žáků po zdech a nábytku)

Činnost: výtvarná seberealizace, odreagování psychické tenze apod.

Dětský koutek

Ybavení: koberec dostatečné plochy, poličky a koše s hračkami, obrázkové knížky, malý koš na košíkovou apod.

Činnost: využitelné pro nejmladší žáky; děti si hrají individuálně nebo kolektivně, mohou koutek využívat i k pouhému odpočinku v libovolné poloze na zemi

Společenský koutek

Vybavení: plastové zahradní stolky, lavice, křesla, květinová výzdoba, využití výtvarných prací dětí apod.

Činnost: setkávání, debaty, konzumace jídla a nápojů

Taneční a hudební koutek

Vybavení: v izolovaném úseku chodby; zrcadlová tapeta na stěnách, lavičky, magnetofon

Činnost: poslech hudby, tanec

Soutěžní koutek

Vybavení: stolní hry, šipky, kuželky apod.

Činnost: aktivity podporující koncentraci pozornosti, sociální dovednosti

Rodina

V generaci rodičů, je řada těch, kteří určité věci týkající se výchovy dětí vůbec nevědí. Dříve, kdy rodinné systémy byly stabilní, se zkušenosti předávaly z jednoho pokolení na druhé, což dnes není. Rodiny spolu trávily více času než dnes. V důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo i ke změně hodnotového systému a některé nemateriální hodnoty jsou podceňovány nebo opomíjeny.

Spousta rodičů neví, že s dítětem musí strávit určitou sumu času, protože to dítě ke svému rozvoji potřebuje. Dítěti nemusí kupovat drahé věci, ale musí s ním strávit čas, musí si s ním povídat, poslouchat ho a brát ho vážně, musí reagovat na to, co říká a co dělá. Rodič má právo a nebo někdy i povinnost odmítnout to, co dítě dělá, pokud s jeho chováním nesouhlasí, ale nikdy nesmí odmítnout dítě samotné.

Rodina je **první instancí pro předávání vzorů a volby zálib**, a to i sportovních. Stejný význam se v tomto směru obvykle přisuzuje sportovním klubům, které se považují za jakousi „druhou rodinu“. Člověk, který je zvyklý od mládí sportovat, ani v dospělosti s aktivním pohybem nepřestává.

Řada rodičů nabízí svým dětem spoustu věcí, ale nedbá na volný čas dětí, na to, co děti ve svém volném čase dělají a s kým. Řada rodičů z důvodů finančních, časových apod. dětem v oblasti volného času nemůže nabídnout příliš mnoho, někteří to zase nepokládají za důležité.

Není podmínkou do volnočasových aktivit dětí investovat přemíru finančních prostředků. Jde zejména o to, společně stráveným volným časem posílit **rodinné vztahy** a sytit citové potřeby dětí. Děti potřebují lásku, řád a vzory, s nimiž by se mohly hluboce identifikovat. Rodina pak potřebuje širší pospolitost, okruh spolehlivých přátel. V rámci klubových, sportovních, zájmových subjektů se tvoří ve velké míře tzv. **sociální kapitál společnosti**. To znamená síť vztahů uvnitř společnosti, kvalita lidských vztahů. Je prokázáno, že pozitivní sociální kapitál trpí při deficitu volného času. Tímto způsobem v rámci širších pospolitostí je také dětem předávána důležitá informace, že rodiče jsou schopni a ochotni dělat něco i ve **společném zájmu dalších lidí**. Oproti tomu styl výchovy „všechno jen pro rodinu“ se později, zejména během dospívání dětí, ukáže jako slepá ulička.

V rámci volnočasových aktivit a zejména sportu, je také optimální vypořádat se s obtížným úkolem rodiny – výchovou dětí ke svobodě a odpovědnosti. Dnes je svobody, alespoň ve smyslu volby z mnoha různých možností víc, než mnoho lidí unese. Nadbytek svobody volby vyvolává u dětí úzkost a někdy je pro dítě velkou pomocí, když je tu někdo, kdo řekne: „takhle to bude a dost“. Dítě potřebuje kromě svobody také řád, to znamená hranice. Vymezená mezigenerační hranice je potřebná i při kamarádkém vztahu dětí a rodičů. Zejména sport činí tvorbu této hranice přirozenou a pro dítě dobře přijatelnou.

Dobrá výchova k odpovědnosti a umění zacházet se svobodou volby, jsou důležitými prvky dobré výchovy a **prevencí** prakticky čehokoliv. Nejdůležitější období preventivní výchovy je v prvních pěti letech života dítěte, to znamená v předškolním věku. To je doba, kdy se vytváří základní smysl pro řád a počátky svědomí. Dítě je do jisté míry plastické i později, ale základní životní postoje (kompetence) jsou již vytvořeny.

U malých dětí jsou někdy rodiče strašně lehkomyšní. Vedou je k dravosti a bezohlednosti, egoismu a konzumnímu stylu života. Někdy se pak stávají sami obětí, kdy s těmito dětmi je později problém vůbec vyjít. Existuje i násilí dětí na rodičích, zvláště na matkách. Smutným příkladem jsou pak mladí narkomani, kdy rodiče často musí soužít s dítětem v rodině vzdát a vykázat je mimo rodinu. Taková tvrdost je krajní řešení, ale někdy je lepší z pohledu rodičů kapitulovat, než se nechat zničit.

V rámci objektivitu je ale třeba připomenout, že jsou i případy, kdy výchova byla ideální, a vyroste dítě kruté, bezohledné, otrlé a asociální, se kterým je soužití velmi obtížné. Když nelze výchovná rizika zcela vyloučit, je třeba je alespoň minimalizovat. **Volný čas dětí je rizikem i příležitostí**. Může být využit nevhodně i pozitivně.

Instituce s volnočasovou aktivitou

Volný čas mohou děti a mládež trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků nebo v institucích s volnočasovou náplní. Mezi tyto patří

- občanská sdružení dětí a mládeže
- občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s dětmi a mládeží
- tělovýchovné spolky
- školní družiny
- školní kluby
- střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a Stanice zájmových činností)
- komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.)

Výše uvedené subjekty doplňují působení rodiny, školy a dalších subjektů. V této oblasti je třeba **větší angažovanosti veřejné správy** v problematice volného času dětí a mládeže a dále pak koncepční provázanost vlivu státu, regionů, měst a obcí na volný čas dětí a mládeže.

Je třeba vytvářet **podmínky** pro smysluplné využívání volného času dětí a mládeže a vytvářet odpovídající **legislativní a ekonomické nástroje** na stimulaci kvalitní nabídky a naplnění volnočasových aktivit. Zpracovat a realizovat **systém vzdělávání** pedagogů volného času i dobrovolných vedoucích v občanských sdruženích s ohledem na **relaxační, výchovnou, socializační a preventivní funkci volnočasových aktivit**.

2.2. Pasivní trávení volného času a odpočinku

Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže jsou multifaktorově podmíněny. Vedle vlivu rodiny, osobnostních vlivů, vlivů subkultury a společenských vlivů se část mládeže na „šikmou plochu“ dostává díky **akčnímu vakuu ve volném čase**. Tento vliv je ještě markantnější v té části populace, která má výrazněji vyjádřenou potřebu mimořádných zážitků bez schopnosti získat uspokojující prožitky vlastní aktivní činností a vlastním přičiněním.

Do této skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů patří

- chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her

- mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem; pomocí násilí, kriminality, drog, alkoholu apod.

Aktivity spojené s médii

Negativním fenoménem doby je medializace současné generace dětí a mládeže, která vyrůstá pod tlakem masové kultury a především komerční televize. Normální se pro značnou část mládeže stává, aby byla bavena bez vynaložení námahy. Sport a ostatní aktivní formy využívání volného času se pro velkou část mladých stávají příliš namáhavé.

Několik desítek let se diskutuje o vlivu filmů, televize a nejnověji počítačových her na psychiku dítěte. Vedle toho, že chroničtí sledovači těchto médií jsou poškozováni na zdraví, poškozován je pohybový aparát, zrak, oběhový systém, nervová soustava a jiné orgány, jsou tito mladí jedinci konfrontováni s násilím. Toto se stalo každodenní součástí zpravodajství i ostatních televizních programů, akčních filmů a videoher.

Hrdinové akčních filmů, ale i kreslených pohádek se chovají agresivně a většinou jsou odměněni a nebo přinejmenším nepotrestáni. Nejsou ale zobrazovány **důsledky násilného chování** nebo se zobrazují s menší mírou než odpovídá skutečnosti. Obraz života, který je takto zprostředkován je značně deformovaný. Nezobrazí se bolest, poškození oběti, dlouhodobé emoční a materiální důsledky násilného chování.

Zejména menší dítě může nabýt dojmu, že násilí je přirozenou součástí života a jeho páchání je jednou z účinných možností, jak dosáhnout svého. Fascinace mediálním násilím se již projevila v šikanování na všech stupních škol. Otázce mediálního násilí se věnují i statisticky rozsáhlé studie. Souvislost mezi chováním dětí a množstvím násilí sledovaného v televizi existuje a násilné programy zvyšují možnost agresivního chování. Děti se mohou vlivem násilí v médiích stát necitlivými k utrpení jiných, mohou se začít chovat výrazně agresivněji a mohou si navodit pocit trvalého strachu z okolního světa.

Určitá míra zalíbení v akčních filmech a videohrách nemusí být nutně příznakem nějakých problémů, pokud je tato záliba kompenzována pozitivním vlivem rodiny, školy a jinými aktivitami ve volném čase, pokud se dítě umí dívat na média kritickými očima. Kdyby mediální násilí bylo izolovaným jevem, asi by žádný problém nepředstavovalo. V souhrně s dalšími rodinnými a společenskými faktory však může stát u zrodu násilí reálného. Vzrůstá agresivita i v běžném životě, vzrůstá i verbální agrese ve společnosti a rodinách.

Pokud se sejde víc rizikových faktorů, potom i mediální násilí může mít větší vliv. Dítě vyrůstající v nepřátelském a agresivním prostředí, přebírá tyto vzorce chování. Nekultivované prostředí nezpůsobí vždy, že se dítě vydá na šikmou plochu, ale posune ho tím směrem. Žije-li dítě v rodině, kde jsou vztahy přijatelné, má vybudované ochranné sociální dovednosti, má přiměřenou školní úspěšnost, nemusí ho žádné násilí ani mediální deformovat. Pokud dítě vyrůstá v podmínkách horších nebo dokonce špatných, může pro něj akční hrdina sehrát roli důležitého vzoru.

Cesta asi nevede přes zákaz násilnických filmů, řešením není návrat „hvězdiček“ na televizní obrazovky nebo takzvaných v-chipů, které umožňují rodičům určitý program zablokovat. Děti žijící v dobře fungujících rodinách, kde jim rodiče věnují svůj čas a pro které pak nejsou media jediným společníkem, se kterým tráví děti veškerý volný čas, nejsou ve zvýšené míře ohroženy. Nedochází k úpadku kultury jazyka a duše dětí nehrubnou a nechudnou tím, že jsou zahlceny televizními a internetovými informacemi.

Party, návštěvy restaurací, nicnedělání.

Především mládež ve věku 13 - 15 let tráví volný čas venku, v partě a to víc jak 4 hodiny denně. Je zde velký prostor ke vzniku závadových part ubíjejících čas, páchajících trestnou činností nezletilých. Pro děti a mladistvé je charakteristická skupinová trestná činnost, např. projevy určité násilné činnosti (vlajkonosi páchající divácké násilí na fotbalových stadionech, sprejeři, vandalové, výtržníci).

Party mladistvých jsou i častým místem prvního kontaktu s drogou. Čičhači ředidel, lepidel, čisticích prostředků, uživatelé marihuany, ale i heroinu apod. často začínají svoji narkomanskou kariéru právě v partách.

Z výzkumů zabývajících se sociální deviací mládeže vyplývá, že životní styl založený na trávení volného času v partách, v návštěvách hospod, restaurací, heren, diskoték a v nicnedělání podporuje vznik sociálně patologických jevů a asociální chování. Kvalita takového trávení volného času je velmi nízká, uvedené aktivity lze charakterizovat spíše jako ubíjení času než jeho naplňování.

Asociální chování lze charakterizovat jako nespolečenské, nerespektující mravní normy, porušující práva ostatních. Typickým znakem jsou krádeže, záško-láctví, agresivní chování. Pro tyto jedince je charakteristické, že si splňují pouze okamžitou potřebu. Dlouhodobější cíle a plány jsou jimi ignorovány. Jejich zájmy se v podstatě koncentrují na to, jak může jejich bezprostřední okolí napomáhat k uspokojení jejich potřeb.

Antisociální zaměřenost těchto jedinců souvisí zejména s tím, že selhávají zejména v sociálním učení prostřednictvím jejich interakce s rodiči a dalšími dospělými. Tato fakta jsou významná zejména v souvislosti s volbou a realizací výchovně vzdělávacích přístupů k těmto jedincům a ve strategii uplatňované v rámci prevence antisociálního chování a kriminality mládeže.

Je třeba v rámci pedagogiky volného času odstranit absenci společenských programů zaměřených na rizikovou mladou populaci. Programů, které by tuto mládež naučily kvalitně trávit volný čas a také jim tuto možnost poskytl.

3. Pohybová aktivita

Komplexní, holistický přístup k pohybové aktivitě pojímá pohybovou aktivitu jak z hlediska tělesných účinků, tak z hlediska psychoregulačního a socializačního efektu.

Pohybová aktivita u dětí a mládeže je prostředkem k zajištění **normálního tělesného vývoje**. Stimulace prostřednictvím přiměřené pohybové aktivity je nutná pro optimální růst a vývoj nervového systému. Pozitivně podporuje vývoj pohybového ústrojí zejména tím, že působí na zvyšování svalové hmoty a její výkonnost, posiluje kostru a šlachy, zabraňuje vadnému držení těla. Má vliv na správný rozvoj krevního oběhu, je důležitým regulátorem obezity. Stále aktuálnější je důležitost pohybové aktivity při kompenzaci škod vzniklých sedavým způsobem života.

Pohybová aktivita má významný **psychoregulační efekt** při tlumení mentální zátěže dětí a mládeže. Příznivě zvyšuje toleranci ke stresu, depresi a přetížení nervového systému, plní funkci relaxační plynoucí ze vztahu napětí svalového a psychické tenze. Významný je i vliv hédonizující. To znamená vliv tělesné aktivity na emoce člověka (euforizační vlivy navozené díky endogenním opiátům) a estetizující vlivy tělesných aktivit, jako je např. tanec apod.

Socializační efekt je dán tím, že pohybová aktivita přináší možnost seberealizace, estetického prožitku a prožitku výkonu, pocitu spokojenosti a pohody, navozování přátelských a dalších pozitivních mezilidských kontaktů. Neméně důležitá je i funkce rozvoje morálních vlastností a racionálního poznání.

Pohybová aktivita přispívá všemi svými třemi složkami ke zdravému životnímu stylu a prevenci sociálně patologických jevů. Je významným prvkem prevence a zdravého vývoje ve všech věkových obdobích.

3.1. Psychosociální funkce pohybových aktivit

Tělesná aktivita zahrnuje všechny pohybové činnosti člověka. Je to mnohem širší pojem než sport. Patří do ní rovněž pohybové aktivity pracovní, lokomoční, běžných životních úkonů, plejáda hobby-aktivit, kam rovněž patří sport, cvičení, turistika a tanec. Pohyb slouží životu, je mediátorem života a pohybová aktivita je významným faktorem kvality života. Nepohyblivost poškozují živé systémy. Nedostatečná tělesná aktivita, slabá kondice, životní nespokojenost jsou pojmy známé každému člověku a přesto je lidstvo ve všech směrech oslabováno v důsledku hypokinézy (nedostatku pohybových aktivit).

Předškolní věk

Stimulační význam tělesných aktivit **v ranném věku** je všeobecně znám a to i z hlediska vlivu na mentální rozvoj dítěte. Ohromný socializační význam v předškolním věku má dětská hra, která je školou **sociální interakce**. Formativní význam má i spontánní tělesná aktivita typu dovádění a skotačení, na kterou se mnohdy dospělí dívají jako na zbytečné „blbnutí“.

Základním prvkem ochrany před společensky nežádoucími jevy je výchova ke zdravému způsobu života od nejtělejšího věku. Myšleno v pojetí holistickém to znamená ve složce tělesné, duševní a sociální, kdy tyto složky jsou navzájem propojeny a tvoří spolu harmonickou jednotu.

V předškolním věku mezi kompetence podpory zdraví a zdravého životního stylu, které jsou zároveň prevencí společensky nepřijatelných jevů, patří

- sebedůvěra, samostatnost a sebejistota
- podpora zkušeností, které poskytují potěšení a touhu účastnit se pohybových aktivit
- schopnost přizpůsobení se životu v sociální komunitě, vnímavý a otevřený vztah k okolnímu světu, schopnost přiměřeně kriticky myslet a rozhodovat se
- seberozvíjení
- motivace k aktivnímu poznávání a prožitkům
- rozvoj tvořivosti a estetického citění

K vytvoření a upevnění uvedených kompetencí zdravého životního stylu u dětí slouží zejména **pohybové aktivity, hry a hraní**. Optimální se jeví spontánní dětské pohybové aktivity bez viditelných zásahů dospělých a pedagogů, kdy dětem je poskytována možnost volby samostatné činnosti i její obtížnosti. Dítě ví, že si samo může vybrat a vyzkoušet své síly. Je nutné, aby motivace k činnosti vycházela z dítěte a byl respektován jeho zájem, aby pohybová činnost vycházela z vnitřní motivace, z potřeby pohybu, z potřeby zjistit, co umím. V nesoutěživém prostředí, bez potřeby předhlonit kamaráda je tělesný rozvoj provázený vědomím odpovědnosti za své zdraví. Dítě je motivované a vzniká posléze i trvalá potřeba pocitu libosti z naplnění potřeby pohybu.

Klíčovou kompetencí zdravého životního stylu, kterou pěstují pohybové aktivity je **sebedůvěra**. Přiměřené vědomí vlastní důvěry v sebe je silným ochranným mechanismem. Součástí zdravého životního stylu je i zdravé sebevědomí. Vlastní sebevědomí spojené s úctou k druhému patří k základní životní kompetenci (postoji).

Sebedůvěra dětí je podmíněna optimální kvalitou vztahu k dětem v praktickém životě. Takovým uspořádáním společenského života, který umožňuje uspokojování potřeb dítěte a tím i zdravý rozvoj jeho osobnosti. Vztah k dětem je výrazem vyspělosti společnosti.

Umění realisticky odhadnout své síly, nepřeceňovat ani nepodceňovat své síly je prevencí nejen úrazů, ale i **posílení pevného postoje** dětí vůči budoucím stresům, neúspěchům i pádům, které nepřipravení jedinci později mnohdy řeší zástupným způsobem: agresí, zneužíváním drog, alkoholu nebo jiným negativním způsobem.

Realizaci spontánních pohybových aktivit v mateřských školách napomůže skromnější vzhled školních zahrad, bez okrasných trávníků a záhonů, ale s dostatečným vybavením umožňujícím odstupňovanou škálu pohybových aktivit. A samozřejmě spolupráce s rodiči, kteří chápou a akceptují tuto formu pohybu.

Školní věk

Důležitým prvkem pohybových aktivit u dětí školního věku je povinná školní tělesná výchova. Její užitek by se neměl omezovat jen na úroveň biologickou. Měla by být zahrnuta i **složka psychosociální**. Biologicky (tělesně) sebeprospešnější tělesná aktivita je neefektivní, pokud je pro žáky deprimující, frustrující nebo degradující. Opakovaně nepříjemné prožitky v rámci tělesných aktivit mají demotivující charakter. Blokují nesmírně důležitý cíl tělesné výchovy ve školách - vytvořit **zájem o tělesné aktivity v rámci zdravého životního stylu** člověka. Děti se pak tělesné výchově vyhýbají, nechávají se osvobodit od TV ze zdravotních důvodů. Důležité je proto dát dětem možnost prožít v tělesné aktivitě zdar, radost, kooperaci a kreativitu bez ohledu na výkon a limity.

Ke kvalitě života **mládeže** patří prožitky vzrušení, mnoho mladistvých jsou tak zvaní hledači vzrušení (sensation seekers). V tomto období je důležité, aby naprostá většina vzrušujících prožitků **nebyla spojena s tělesnou pasivitou**. Neměla pouze diváckou a virtuální povahu nebo nebyla chemického původu. Mládež má tendenci plnit svou mysl cizím obsahem, žít ve fikci fantazie, prožívat divácké vzrušení, virtuální dobrodružství. Vlastní aktivita je utlumena nebo je dokonce deptána drogou s cílem navození rychlého a bezpracného chemického požitku. V tomto věkovém období je kombinace nudy s touhou po dobrodružství jedním z častých rizikových faktorů vzniku sociálně patologických jevů. **Zejména sportovní aktivity, přizpůsobené svým charakterem a obsahem** této věkové skupině, mohou nahradit nežádoucí volnočasové aktivity mládeže.

3.2. Školní tělesná výchova a pohybový režim

V současné době bývá tělesné výchově ve školách mnohdy přisuzována větší odpovědnost, než může sama o sobě naplnit. Vede k tomu přesvědčení, že může nebo musí nahradit veškeré funkce pohybových aktivit, jež jsou jinak v životě dětí a mládeže opomíjeny.

Školní tělesná výchova zajišťuje pouze určitý, i když velmi významný podíl na biologickém vývoji jedince a na tvorbě zdravého životního stylu. Dvě hodiny povinné tělesné výchovy týdně nelze v žádném případě považovat za dostatečné. Jedním z hlavních úkolů tělesné výchovy ve škole je **naučit žáky, jakým nejvhodnějším způsobem rozvíjet pohybové dovednosti a pohybový režim ve volném čase** i mimo školní tělesnou výchovu.

Moderní pojetí školní tělesné výchovy zdůrazňuje odhalování **individuálních pohybových předpokladů**, kultivaci pohybových dovedností jedince a rozvoj zdravotně orientované zdatnosti. Závažným požadavkem je kladné a libé prožívání pohybové aktivity a **upevňování pozitivních postojů** k nim. V pozadí je jednostranná orientace na pohybovou výkonnost a soutěživost, mylně mnohdy pokládanou za dominující v motivaci žáků v případě tělesné výchovy.

Akcent na plnění výkonových požadavků osnov vyhovuje pohybově nadanějším a fyzicky disponovanějším dětem. Převážná část průměrně a podprůměrně disponovaných dětí prožívá v takto pojímané tělesné výchově **frustraci, pocity ztráty důstojnosti, strachu z neúspěchu s navozením potřeby vyhnout se účasti na tělesné výchově**. Bývá to nejčastěji u dětí obézních, nešikovných a z domova pohybově deprivovaných dětí, které objektivně naopak potřebují co nejvíce podnětů v oblasti pohybových aktivit. Tím, že se jim ale vyhýbají, se jejich tělesná nedostatečnost ještě prohlubuje.

Celkový pohybový režim žáka ve škole je záležitostí nejen učitelů tělesné výchovy, ale všech pedagogů. Je žádoucí vytvořit a vhodně nabídnout co nejvíce příležitostí k pohybu pro každého žáka. Ve větší míře je třeba zpřístupnit řízenou tělesnou výchovu i možnostmi pro spontánní pohybové aktivity zejména méně pohybově nadaným a zájmově jinak orientovaným žákům. Je třeba vhodným způsobem zapojovat i zdravotně oslabené a tělesně postižené děti.

Pojetí školní tělesné výchovy se musí snažit respektovat individualitu žáka. Je třeba vytvářet atmosféru důvěry a sympatie, která dodává žákům odvalu dát průchod svým potřebám a nápadům a tyto realizovat ve spolupráci s ostatními spolužáky. Spolupráce v kooperativních pohybových hrách a tvořivost v kreativních pohybových hrách jsou žádoucími prvky školní tělesné výchovy.

3.3. Utváření návyků pro pravidelnou celoživotní pohybovou činnost

Již bylo řečeno, že škola je, vedle rodiny, důležitým místem pro utváření návyků pro pravidelnou celoživotní pohybovou činnost. V rámci školy je třeba vytvářet podmínky pro **volný pohyb** a pro **aktivní cílevědomý pohyb** při každé příležitosti. Zohlednit potřeby a zájmy jednotlivců, jejich vývojové předpoklady, zdravotní stav, psychické potřeby a prožívání sportovních činností. Význam pohybu pro poznávací funkce, emoční motivace a posilování volního úsilí je znám a stále potvrzován novými poznatky.

Celý výchovně vzdělávací proces včetně školní tělesné výchovy, musí směřovat k tomu, aby si žák oblíbil některé pohybové činnosti a chtěl je využívat mimo školu ve volném čase, ať už výkonnostně nebo rekreačně. **Utváření pravidelné celoživotní pohybové činnosti je chápáno jako hlavní a dlouhodobý cíl školní tělesné výchovy.** K tomu je důležitá rozmanitá a pestrá nabídka sportovních odvětví v rámci tělesné výchovy i mimo ni. Pro některé žáky může být oblíbenou aktivitou kolektivní sport, pro jiného individuální sport nebo některý z nově se objevujících sportů.

Zvláště významné je seznamovat děti s aktivitami, které nemají za cíl soutěživost, ale především vlastní prožitek jedince. Současně s tím je třeba sledovat **propojení pohybových činností s poznáním dětí, proč a jak jednotlivé činnosti provádět a zařazovat do osobního režimu při tvorbě zdravého životního stylu.** Jde o integraci poznatků o zdraví a hygieně, bezpečnosti, ekologii, o rozvoj samostatnosti, tvořivosti, seberealizaci apod.

Doplňující formy tělesné aktivity jsou neméně významnou formou pohybu. Patří sem změny polohy těla při vyučování, tělovýchovné chvílky v ostatních předmětech, pohybové přestávky. I tyto zdánlivě nevýznamné formy jsou účinným prostředkem k tomu, aby se pohyb stal významnou individuální potřebou dítěte.

Učitelé tělesné výchovy jsou osobnostmi, na kterých mezi pedagogy nejvíce záleží, jaký vztah si žáci k pohybovým aktivitám vytvoří. Bude užitečné otevřít nové **sportovní kurzy** pro učitele, kde se tyto seznámí nejen s novými druhy sportovní činnosti, které mládež přitahují, ale i s holistickým pohledem na tělesnou aktivitu a s metodami tvorby **nových koncepcí volnočasových a tělovýchovných** s důrazem na psychosociální funkci pohybových aktivit.

Je třeba přinášet pedagogům praktické náměty, jak nové a zajímavé sporty, o kterých se třeba ještě před několika lety u nás nevědělo, provozovat s dětmi

při hodinách tělesné výchovy. Kromě sportovní stránky je třeba osvojení si metod, jak děti pro sport motivovat, jak jim ho co nejlépe přiblížit a jak udělat trénink či hodinu tělesné výchovy atraktivní a zajímavou.

Stejně významný, jako vliv učitelů ve škole, je vliv **rodíčů a všech výchovných pracovníků ve sportovních oddílech a zájmových kroužcích**. Pokud tito všichni nepřitáhnou děti a mládež ke sportování, nedá se příliš očekávat, že sami opustí počítače, videa, televizi a ostatní lákadla moderní doby. V současné době jsou tyto věci pro děti velmi přitažlivé, protože jsou relativně nové.

Vhodně vybraný a nabízený sport může být užitečnou volnočasovou aktivitou dětí a mládeže ve vztahu ke zdravému životnímu stylu a prevenci. Rodiče i pracovníci sportovních volnočasových subjektů by měli vždy věnovat zvýšenou pozornost volbě aktivity. Široká paleta sportovních aktivit dává možnost zvolit sport s vhodným typem prožitku (riziko, odolnost, výkonnost, kreaace, kooperace, boj, hra, přiměřená míra dobrodružství apod.). Důležitá je přítomnost potřebných kvalifikovaných regulací ve smyslu čestnosti, fair play, bezpečnosti apod.

Potenciál pohybových činností a sportu není v současných podmínkách zcela využíván. Nejde tak o hledisko kvantitativní (četnost nabídky), jako o hledisko kvalitativní (vhodnost nabízených sportů). Existuje určitá fádnost v nabídce sportů i v jejich realizaci. Pokud se přistupuje k provádění pohybových aktivit s invencí a kreativně, s respektováním zejména emočních potřeb dětí a mládeže, jsou dosahovány nemalé úspěchy v motivaci mladých lidí ke sportování ve volném čase.

Zde je opět zřejmá potřeba **doškolování pracovníků s mládeží** v oblasti **prožitkové pedagogiky na poli tělesné výchovy a sportu**. Výhodou této oblasti sportovní aktivity je, že moderní prožitkové pohybové aktivity často nepotřebují nákladné zařízení, ale na druhé straně rozhodně vždy potřebují informované, zacvičené a zapálené organizátory a cvičitele.

Byly záměrně vytvořeny i specifické sporty nenáročné na pohybové dovednosti, které umožňují zapojení i pohybově nenadaných jedinců s cílem zpříjemnit jim volný čas a přivést je k pravidelnému cvičení a sportování (např.korfbal). Upravení pravidel známých a rozšířených sportů umožnilo jejich provozování i v omezených podmínkách a s menším počtem účastníků. Typickým příkladem je basketbal, jehož úprava do podoby streetballu nabídla zábavu dětem a mládeži trávící volný čas na ulicích. Klasické sporty inovují svá pravidla nebo se modifikují podle prostředí, ve kterém se provozují. Příkladem je americký fotbal ve variantě Flag football (dětská varianta, kdy střety svalnatých borců nahrazuje utržení barevného pásku, tzv. flagu) nebo modifikovaný softball či baseball ve verzi zvané teeball.

Ve své podstatě jde o změnu přístupu k pohybovým aktivitám od tradičního přístupu **kondičního** (fitness) přes moderní přístup **pohodový** (wellness) až k účelovému přístupu pro děti a mládež, který by měl být orientován především na mimořádný **zážitek** (optimal experience). Takovýto přístup k pohybovým aktivitám má velké motivační účinky, které mohou být pozitivně využitelné v oblasti prevence sociálně patologických jevů u mládeže.

3.4. Rekreační sport a doping

Optimálním motivem ke sportování je potřeba pohybové aktivity. V oblasti rekreačního sportu může ale mladý člověk také začít sportovat z touhy vyniknout, podobat se úspěšnému vzoru, být v kolektivu lidí stejného zájmu, mít úspěch nebo i slávu a peníze. Sport se ale potom také může postupem času stát značnou fyzickou zátěží, psychickým stresem, nelibě vnímanou ztrátou volného času, ztrátou iluzí a zklamáním z nedosažených výsledků. Sport se pak může stát z některých výše uvedených důvodů naopak původcem vzniku závažného sociálně patologického jevu - zneužívání anabolik a dalších látek a medikamentů.

Podporu pro užívání těchto látek nachází mládež mimo jiné i v široké nabídce „účinných prostředků“, které jsou dostupné mnoha způsoby. Také společenské klima liberální k zneužívání drog a medikamentů působí příznivě na nárůst problematiky dopingů v rekreačním sportu.

Užívání dopingových látek bylo spojeno především s vrcholovým sportem, který si ale již vytvořil systém kontroly, represe a prevence, vycházející z přijatých legislativních opatření. Volnočasový, rekreační sport nic obdobného nemá. Důvody zabývat se problematikou dopingů v masovém sportu nebyly považovány za tak závažné, jako ve vrcholovém sportu. Situace se však rychle mění a rekreační sport zahrnuje aktivity, ve kterých jsou různé podpůrné prostředky hojně využívány.

Jako příklad je možno uvést pohybové aktivity zaměřené na pěstování postavy. Body building je módní trend, pod který se zahrnuje řada pohybových aktivit, zaměřených na silová cvičení s cílem dosáhnout v krátkém čase maximálních změn na svalovém aparátu. Přitažlivost těchto aktivit je zvyšována prezentací modelů „mužnosti“ v akčních filmech a časopisech. Tak vzrůstá nebezpečí užívání podpůrných látek pro rychlejší a snadnější dosažení cíle, kterým je přiblížení se vysněným vzorům.

Při body buildingu jsou často užívány preparáty stimulující nárůst svalové hmoty, které nejen poškozují organismus, ale jsou současně také návykové.

Hrozí tudíž i nebezpečí vzniku drogové závislosti. Jestliže výzkumné studie potvrzují, že zhruba 40% návštěvníků fit center a posiloven připustilo nějakou formu užití anabolických steroidů, nejedná se o jev, který by měl zůstat bez povšimnutí.

Závažnost důsledků plyne nejen z rozsahu jeho užívání, ale i z dosavadního podceňování užívání anabolických steroidů a ostatních látek a medikamentů v rekreačním sportu. Absence jakékoliv prevence a represe se může projevit i šířením dopingů do dalších oblastí rekreačního sportu, které zatím nejsou dopingem tolik zasaženy.

Šíření dopingů zejména u mládeže je dáno vlivy vnějšími a vnitřními. K vnějším vlivům patří především

- působení vzorů z vrcholového sportu s opakovanými dopingovými aférami slavných, společensky a ekonomicky oceňovaných sportovců
- vliv průmyslu módy, kosmetiky, reklamy
- prostředí posiloven a fit center, kde jsou dopingové prostředky nabízeny personálem
- tlak vrstevníků, kamarádů, skupinová atmosféra společného zájmu, zvědavosti a sdíleného dobrodružství.

Kromě uvedených vnějších vlivů působí i motivace vnitřní, spjatá především s potřebou pozitivní vnější odezvy, kterou je možné uspokojit získáním respektu a obdivu ke změnám vnějšího vzhledu. S těmito změnami souvisí nárůst sebevědomí plynoucí z vyššího sebehodnocení. K těmto vnitřním motivacím lze přiřadit i fakt, že zpočátku nejsou patrné negativní zdravotní důsledky užívání anabolik.

Demotivační okolnost, ke které patří finanční náročnost spojená s nákupem preparátů, se z pohledu uživatele nejeví jako důležitá. Cílené informace o negativních důsledcích užívání dopingů do prostředí fit center a posiloven ještě příliš nepronikly, návštěvníci nejsou dostatečně informováni. Cestou Internetu se nabízí značné množství preparátů s návodem na jejich použití, fit centra a posilovny nabízí široký sortiment těchto preparátů. Informace o škodlivosti těchto látek jsou velmi skromné a diskrétní. Rozhodnutí mladého člověka užívat doping spočívá spíše na emocionálním přístupu, než na zvážení rizik.

Je nesporné, že podpurné látky pronikly do rekreačního sportu. Je zřejmá absence znalostí o zdravotních následcích jejich používání. Chybí zde možnost kontroly, nejsou systematicky rozvíjena represivní opatření. Ukazuje se jako nezbytné vytvořit **system preventivních opatření proti dopingů v oblasti rekreačního sportu mládeže** a neprodleně seznamovat rekreačně sportující se zdravotními a sociálními důsledky dlouhodobého užívání dopingů, zejména anabolických steroidů.

K dalším fenoménům, kdy je sportovní činnost degradována a je příčinou vzniku sociálně patologických jevů patří

- těžká komercializace sportu, která má za následek enormní tlak na úspěch a jeho ekonomické zhodnocení
- tolerance agresivity a násilí ve jménu úspěchu
- nedůslednost vůči podvodu, překračováním pravidel a vytvářením nestejných podmínek pro sportující jedince
- tolerance diváckého násilí.

Mládež je nejvímavější částí populace. Snadno přejímá myšlenky, normy a vzory a ráda napodobuje idoly. V tomto pohledu působí někdy zejména vrcholový sport neblaze. Jestliže sportovní idol je opakovaně usvědčen z dopingu, chová se agresivně, netolerantně a i jinak porušuje fair play, přenáší se do oblasti volnočasových a rekreačních sportovních aktivit velmi neblahý vzorec chování. Pro oblast prevence těchto sociálně negativních jevů je to pak přímo pohroma.

Studie prováděné k problematice dopingu dokládají, jak velmi nízká je úroveň informovanosti zejména mezi mládeží. Média byla označena za hlavní zdroj informací o dopingu, přičemž v nich ale převažují zejména sdělení o dopingových skandálech slavných sportovců. Z takového zdroje nemůže mládež čerpat informace, které by mohly posloužit k prevenci dopingu.

Preventivně by měli působit především rodiče, učitelé a trenéři mládeže, kteří mají dostatečné znalosti o dopingu. Využívání informací v prevenci dopingu a jejich aktualizace vystupují do popředí zejména v souvislosti s užíváním dopingu v populaci mládeže. Absence komplexní informace o účincích dopingu napomáhá užívání dopingu. Prováděné studie dokládají, jak nízká je úroveň informovanosti mezi mládeží. Většina dotazovaných žáků středních a základních škol uvedla, že je o dopingu nedostatečně informována.

Nezbytnou podmínkou prevence je znalost základních příčin užívání dopingu ve všech psychosociálních souvislostech. Přírozenou prevencí užívání dopingu ve sportu u dětí a mládeže je vytvoření takového sociálního prostředí, kde vítězství má především hodnotu prožitku a nikoliv ekonomickou. Snahou by mělo být provádět sportovní aktivity v takovém prostředí, které požaduje pouze výkon, který je v možnostech sportujícího. Základní podmínkou je, aby nabízené aktivity byly pro mládež atraktivní, uspokojovaly jejich potřeby a naplňovaly volný čas.

Prevenci je nutné realizovat jako osvojení si správného zdravého životního stylu, což je podmínka předcházení tvorbě nevhodných životních návyků. Takto chápaná prevence je nepochybně záležitostí dlouhodobého působení zejména rodiny, školy a všech, kteří jsou v oblasti volnočasových sportovních aktivit dětí a mládeže angažováni.

3.5. Aktivita EU v oblasti sportu

Jako poradní orgán Evropské komise bylo založeno Evropské sportovní fórum. Jeho cílem je dosažení lepší komunikace a vzájemné informovanosti v oblasti sportu, a to především mezi Komisí EU a sportovními vládními i nevládními organizacemi jednotlivých členských zemí.

3.5.1. Ochrana zdraví a doping

EU se v oblasti sportu zabývá i problematikou dopingu, a to nejen z etických důvodů, ale i v souvislosti s otevřením hranic a zvýšeným užíváním drog obecně. Zavedení norem proti užívání dopingu ve sportu nepatří sice do kompetence EU (patří do kompetence sportovních orgánů), ale doping je v rozporu se závaznými směrnici EU o výrobcích a lécích podporujících zdraví. Evropský parlament schválil rezoluci o Zdravotní výchově a zneužívání drog v členských zemích EU a Rady Evropy. Cílem rezoluce je odsouhlasení seznamu zakázaných prostředků, pravidel a trestněprávních opatření v zemích EU, zlepšení vyšetřovacích metod k prokázání dopingu, efektivní kontrola distribuce dopingových prostředků, účinné sankce proti svazům a prevence informovaností a osvětou především u mládeže.

3.5.2. Podpůrné programy EU

Vedle ustanovení o Evropském trhu a využití sportu jako socializačního faktoru, zabývá se Evropská komise také řadou podpůrných programů a iniciativ, jež mohou být pro sportovní organizace zajímavé.

Pod názvem EURATHLON byl vypracován zvláštní podpůrný program pro sport, který má sloužit přímo sportovním projektům. Cílem tohoto programu je podporovat sport jako faktor **sociální integrace, zdravého životního stylu** a porozumění mezi národy. Zahrnuje oblasti:

- sportovní činnost pro rozvoj zdraví
- sportovní aktivity se společenskopolitickými cíli, jako je boj proti násilí a rasismu apod.
- vzdělávací programy pro sportovní funkcionáře a trenéry a další profese související se sportem

Společně s dalšími dvěma členskými zeměmi EU se může s projektem přihlásit i sportovní organizace z nečlenské země EU.

Existují i programy, ze kterých může sport těžit nepřímo, tzv. nepřímé podpůrné programy pro sport. Tyto programy jsou obecně orientovány na celoevropskou výměnu osob a zkušeností. Patří sem například program výměny mládeže mezi zeměmi EU nazvaný MLÁDEŽ PRO EVROPU III, který se týká i země s přidruženým členstvím, tedy i České republiky. Jedná se mimo jiné i o studijní pobyty pro pracovníky s mládeží.

3.6. Národní program rozvoje sportu pro všechny

Národní program rozvoje sportu pro všechny byl schválen Usnesením vlády ČR dne 5. ledna 2000 č. 17. Cílem Národního programu je postupně změnit společenské a materiální podmínky ve prospěch **celoživotního aktivního využívání účinných a bezpečných forem sportu** nepoškozujících životní prostředí pro co **největší počet občanů**. K dosažení cíle u dětí a mládeže je třeba rozšíření nabídky tělovýchovných a sportovních programů pro tuto skupinu populace, kde se považuje ze optimální 8 - 10 hodin tělovýchovy a sportu týdně.

Program vychází z dokumentů Rady Evropy. Zásady finančního zabezpečení předpokládají zachování dosavadního způsobu státní podpory veřejně prospěšných programů v oblasti sportu pro všechny a zvýšenou státní podporu výstavby, modernizace, údržby a provozování tělovýchovných a sportovních zařízení. Národní program přepokládá vytváření příznivějších podmínek rozvoje sportu pro všechny v rámci krajů, měst a obcí.

V oblasti podpory **zdravého životního stylu a prevence** společensky nežádoucích jevů program klade důraz na zdravotní, preventivní a socializační funkce sportu. Na potřebu prostřednictvím školní výchovy cíleně vytvářet poptávku po zdravém způsobu života a realizaci výchovy nejen v hodinách tělesné výchovy, ale v rámci celého života školy.

Osvojení si zdravého životního stylu zvýší zájem o organizované i neorganizované formy tělovýchovy a sportu a rozšíří prostor pro uplatnění iniciativ občanských sdružení. Všechna **občanská sdružení z oblasti mládeže, tělovýchovy, sportu a turistiky je třeba vzdělat v oblasti výchovy ke zdravému životnímu stylu** a tím je zapojit i do procesu prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Organizované formy sportu pro všechny jsou považovány vzhledem k odbornému vedení, pravidelnosti a soustavnosti a naplněním složky zdravotní, relaxační a socializační za **nejúčinnější formu** naplňování **zdravého životního stylu** a prevence u dětí a mládeže.

Jedná se především o tělovýchovné a sportovní aktivity na školách a v tělovýchovných a sportovních občanských sdruženích, které jsou doplněny nabídkou komerčních aktivit podnikatelských subjektů.

Tělovýchovné a sportovní aktivity na školách

V počtu hodin povinné tělesné výchovy na školách se ČR pohybuje v minimální úrovni ve srovnání s Evropskou unií. 2-3 hodiny povinné tělesné výchovy týdně jsou nedostačující. Školy by měly více než dosud rozvíjet mimoškolní tělovýchovné a sportovní aktivity a zvýraznit tak svůj podíl na celkovém pohybovém režimu dětí a mládeže.

Návrhy opatření

- postupně zavést **třetí hodinu školní tělesné výchovy** nad stávající maximální počet vyučovacích hodin na 2. stupni základních a středních škol
- třetí hodinu obsahově rozšířit o **výchovu ke zdravému způsobu života** a k ochraně člověka za mimořádných situací
- **zdravotně oslabené žáky** nevyřazovat z tělovýchovného procesu a umožnit jim ve zvýšené míře zapojení do nepovinného předmětu zdravotní tělesná výchova
- doporučit základním, středním a vysokým školám **vytváření podmínek pro volnočasové sportovní aktivity**
- ve spolupráci s občanskými sdruženími zakládat na školách **školní sportovní kluby** a další tělovýchovné subjekty

Občanská sdružení v tělovýchově a sportu

Tato sdružení, to znamená sportovní a tělovýchovné organizace, mají v českých zemích dlouhodobou tradici. V současnosti jsou vedle škol nejvýznamnější součástí tělovýchovného systému, jejich činnost zabezpečují dobrovolní pracovníci. Tato občanská sdružení udržují převážně **svépomocí prostřednictvím členské základny tělovýchovná a sportovní zařízení**.

Činnost občanských sdružení je zaměřena spíše na práci s talentovanými dětmi a mládeží a do sportovních soutěží a **neposkytuje dostatečnou kapacitu** pro nabídku ke sportování těm, kteří netouží soutěžit a hledají především posílení zdraví a kondice, zábavu a možnosti sociálního kontaktu.

Návrhy opatření

- v rámci veřejně prospěšných programů vyčlenit část prostředků na **rozšíření nabídky sportu** pro všechny
- prostřednictvím veřejně prospěšných programů podporovat **zakládání tělovýchovných subjektů** při školách
- podporovat rozvoj sportu zdravotně oslabených a postižených

Komerční tělovýchovné a sportovní aktivity

Ke komerčním tělovýchovným a sportovním aktivitám podnikatelských subjektů patří **fitcentra a wellnes kluby, sportovní centra přístupná za úplatu** (lyžařské vleky, bazény) a **cestovní ruch spojený se sportovním programem** (potápění, horolezectví, rafting apod.). Vzhledem k poměrně značným nákladům účastníků realizuje pohybové aktivity tímto způsobem jen malá část populace.

Úroveň tělovýchovného procesu při komerčních aktivitách je velmi různá. Od vysoké (včetně diagnostiky a stanovení individuálních programů) až po nulovou. Podíl na tomto stavu má současné znění živnostenského zákona, podle něhož patří podnikání v tělovýchově a sportu mezi živnosti ohlašovací. To znamená, že pro provozování těchto zařízení se nevyžadovala **žádná kvalifikace**. Tento stav odporuje Evropské chartě sportu.

Návrh opatření

- podmiňovat podnikatelskou činnost v tělovýchově a sportu příslušným **odborným vzděláním**
- podporovat kvalitní podnikatelské činnosti v tělovýchově a sportu v rámci **programů regionálního rozvoje**

Neorganizovaná tělovýchova a sport

Jedná se o aktivity, které si jedinci, rodina nebo zájmová skupina zajišťují sami. I když jde o činnost převážně nepravidelnou je významnou součástí pohybových aktivit. Dnešní způsob přeorganizovaného života vede k tomu, že část dospělých, dětské a mládežnické populace preferuje tuto formu aktivit.

Podmínky pro tuto činnost jsou zejména v městských aglomeracích velmi špatné. V České republice je naprostá absence celoročních programů individuálních aktivit, které jsou zcela běžně dostupné ve vyspělých státech. Je velmi nedostatečné budování cyklistických stezek (což neodpovídá současnému zájmu o cykloturistiku), běžeckých stezek, otevřených hřišť, lyžařských běžeckých tratí apod.

Návrhy na opatření

- do kompetencí a povinností státní správy a samosprávy na všech úrovních zařadit vedle podpory organizovaných forem i podporu neorganizovaných forem sportu pro všechny
- v rámci výchovy a podpory zdravého životního stylu zabezpečit programy pro neorganizovanou tělovýchovu a sport, modifikované pro zájemce různého věku, zaměření a fyzické zdatnosti

4. Volnočasové aktivity nespportovního charakteru

4.1. Využívání volného času

Děti a mládež nejsou z hlediska volnočasových aktivit homogenní. Frekvence aktivit a objem času, který je jim věnován, je v sociálních a věkových skupinách diferencován. V životě dětí a mládeže již mají pevné a významné místo aktivity, spojené s informačními technologiemi. Činnosti spojené s počítačem, co do časového objemu, převyšují klasické aktivity jako je četba knih, časopisů a deníků.

Ve volném čase mladí lidé nejvíce sledují televizi, scházejí se s přáteli, poslouchají hudbu a čtou. Mezi další aktivity ve volném čase patří návštěvy kina, divadla a koncertů, tanec, hraní na hudební nástroj, kutilství. U mládeže se zvyšuje podíl času věnovaný nákupům a vydělávání peněz.

Ve vztahu ke členství a činnosti v různých organizacích je možno konstatovat, že děti a mládež jsou členy zájmových kroužků, klubů, mládežnických organizací a sdružení. Počty těchto dětí tvoří 10 - 18 % dětské populace. **Velká většina dětí a mládeže nepatří k žádné organizaci. Klesá zájem dětí a mládeže o klasicky organizované nabídky pro volný čas mládeže.**

Problematické se jeví, že volnočasové aktivity dětí a mládeže, které jsou **zcela nestrukturované a nejsou pro ně vytvářeny vhodné podmínky**, často neposkytují možnost pozitivní realizace, relaxace a socializace dětí a mládeže. Vedou naopak k pasivnímu trávení volného času a mnohdy i ke vzniku sociálně patologických jevů.

Je tedy nutné vytvářet nabídku volnočasových aktivit, které jsou jakýmsi kompromisem mezi organizovanou a neorganizovanou formou trávení volného času a která zaujme velkou část tzv. neorganizované mládeže. Formy činnosti preferované většinou dnešní dětské a především mladé generace, které jim vyhovují svou neformálností a volností. Nabídka musí být variabilní, v návaznosti na zájem účastníků a nabídku dalších organizací a institucí.

4.2. Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže

Modelovým příkladem by mohla být **spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže**. Spontánní činnost je jednou z oblastí činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, která je dána vyhláškou 432/92 Sb.

V rámci spontánní činnosti je nabídka různých činností

- využívána dětmi a mládeží individuálně nebo ve skupinkách, neorganizované a podle jejich **aktuálního zájmu**
- činnost je časově vymezena pouze provozní dobou zařízení, která je přizpůsobena časovým možnostem dětí a mládeže a je **volně přístupná** všem zájemcům (tzv. nízkoprahová zařízení)
- organizačně a výchovně je ovlivňována **pouze nepřímo**
- je příležitostí vyzkoušet si **různé druhy činností**, rozpoznat svůj zájem nebo talent a poté si event. zvolit činnost k soustavnější činnosti.

4.2.1. Prostorové a materiální vybavení

Prostorové a materiální vybavení musí splňovat základní záměr, to je **vytvořit místo, kde by se mládež chtěla a mohla sejit** (variantou jsou tzv. otevřené kluby). Kde by si mohla popovídat a něčím se zabavila. To znamená místo, které je volně přístupné a otevřené v čase, kdy mají děti a mladí lidé volno, místo jehož atmosféra a vybavení odpovídá životnímu stylu dětí a mládeže. Na takovémto místě je i dobrá příležitost jak vhodně informovat o tom, co lze dělat jiného v dalších prostorách zařízení i o **nabídce pravidelných činností** v rámci střediska.

Místem určeným pro setkávání mladých musí být **vhodný prostor**. Vhodná místnost nejlépe ve vstupním prostoru zařízení nebo poslouží i chodbové prostory (niky) a v letním období venkovní prostory, pokud jsou k dispozici. Přístup by neměl být nikým a ničím omezován. Například zvonky na dveřích, vrátnici, procházením přes šatnu apod.

K základnímu vybavení patří možnost sezení, vhodná je reprodukováná hudba a nápojový automat. Využívanou součástí bývá i vzkazovník, k čemuž stačí role papíru zavěšená na tyči. Estetické pojetí místnosti, včetně informační části (s volnočasovou nabídkou, informacemi o kultuře, prevenci sociálně patologických jevů apod.), musí odpovídat životnímu stylu a postojům dětí a mládeže. Barevné ozvláštňení a výtvarné pojetí prostoru i forma informačního koutu, musí být pro návštěvníky inspirací a oslovovat je.

Na vstupní, bezprahovou zónu, je vhodné navázat využitím dalších prostor s **průběžně nabízenými činnostmi**. Čítárny, stolní hry, šipky, práce na počítači, hřiště, některé výtvarné činnosti. Materiál pro realizaci této činnosti není finálně náročný. Papír, pastelky, barvy, tužky, časopisy. Doplnovačky, křížovky a další luštěnky stačí namnožit a nabídnout k volnému použití. Pro stolní hry lze využít nakopírované a zvětšené herní plány. Jako hrací kameny, figurky a kostky lze

využít netradiční náhrady (barevné knoflíky, kostky z keramické hlíny apod.). Vyřazené počítače, které se již v běžné činnosti nevyužívají, pro potřeby dětí ke psaní dopisů, úkolů nebo připojení na Internet apod. zcela vyhovují.

Drobný spotřební materiál musí být postupně doplňován. Optimální je samoobslužný systém s napsaným návodem k použití. Zkušenosti s ním jsou dobré. Ztrátovost materiálu ponechaného k volnému využití je téměř nulová.

4.2.2. Personální, organizační a finanční zajištění spontánních činností

Spontánní aktivity mají probíhat bez přímého vedení dospělými pracovníky. Neznamená to ale, že by takový pracovník neměl být vůbec přítomen. I když co největší část spontánních aktivit by měla být víceméně samoobslužná, měl by působit jako rádce, informátor, případně jako pomocník. Měl by dohlížet nepřímo na dodržování pravidel bezpečnosti a provozních pravidel.

Takový způsob práce je náročnější na osobnost a kvalitu práce pracovníka centra. Ze strany dospělého nejsou předávány poznatky a informace prostřednictvím poučování a vysvětlování. Nedochozí k příliš racionálnímu, hotovému a uzavřenému výkladu světa. Nejde o to plnit dětskou mysl, ale probudit aktivní zájem dítěte objevovat a uplatnit a ukázat co umí, zvládne a dokáže. Výchovná práce by měla být vedena skrytě, ale cíleně a dát dětem základy prosociálního chování a tedy i prevence sociálně patologických jevů.

Pravidla provozování spontánních aktivit

Společně vytvořená a dodržovaná pravidla jsou velmi účinnou prevencí nekázně a porušování řádu při provozování spontánních aktivit. Jedná se o pravidla týkající se soužití v konkrétním společenství dětí a mládeže a ostatních zaměstnanců střediska.

Provozní pravidla jsou dána **organizačním řádem**. V těchto pravidlech má být zakotven způsob zapůjčení materiálu nebo sportovních potřeb, bezpečnostní a provozní pravidla apod. Pravidla týkající se provozu střediska nepostihují pravidla soužití.

Pravidla soužití bývají většinou „nepsaná“. Jedná se o pravidla vzájemného respektu, úcty, důvěry, empatie a dalších životních kvalit a dovedností. Z pravidel soužití by měla vycházet pravidla provozní. Tam, kde chybí pravidla soužití,

dochází snáze a častěji k tomu, že se porušují pravidla provozní. Je to dáno tím, že není pochopen smysl a důvody jednotlivých provozních norem a tyto jsou často brány jako výzvy k jejich porušení.

Při vytváření pravidel soužití resp. provozních pravidel je vhodné dodržovat několik zásad :

- **spoluúčast dětí** - spoluúčast na vytváření a upevňování pravidel je základem toho, aby děti pravidla přijaly a řídily se jimi
- **integrace pravidel do denního života střediska** - nestačí jednorázové seznámení s pravidly (organizačním řádem), je třeba, aby děti prožívaly to, že dodržování pravidel se vyplatí a přináší pohodu a řád
- **srozumitelnost a splnitelnost** - srozumitelnost je dána formulací pravidel s přihlédnutím k tomu, co si žáci pod jednotlivými pojmy představují, jaký je jejich výklad; splnitelnost je dána repertoárem žádoucího chování a možností v určité míře pravidla revidovat a po dohodě upravovat
- **pozitivní formulace pravidel** - pravidla by měla být formulována v pozitivní formě; formy zákazu a příkazu inspirují k porušování a revoltě, formulace mají být obrazem žádoucího chování
- **přiměřenost počtu** - přemíra pravidel vede často k jejich ignoraci; tvorba a upevňování pravidel by měla být procesem; lépe začít od menšího počtu s obecnější, širší formulací a postupně vyvozovat další pravidla
- **pravidla se týkají všech lidí v zařízení** - děti jsou velmi vnímavé na dvojitý výklad pravidel a jejich porušování dospělými.

Pravidel tedy nemá být mnoho, na jejich tvorbě se mají podílet všichni kdo se v zařízení pohybují a mají být platná pro všechny. Zodpovědnosti za vlastní chování se nedá u dětí dosáhnout bez spoluúčasti dětí na rozhodování. V zařízeních postupujících tak, že se vytvářejí smysluplná a srozumitelná pravidla, na jejichž vytváření se podílí **v rozsahu přiměřeném** věku i děti a mládež, klesá počet kázeňských i ostatních přestupků.

Časové vymezení spontánních aktivit

Časové vymezení spontánních aktivit musí být limitováno především časovými možnostmi dětí a mládeže. Znamená to zpřístupnit prostory střediska volného času nejen v pozdějších odpoledních a podvečerních hodinách, ale i večer. Přínosem je otevření zařízení i v poledních pauzách mezi vyučováním. To samozřejmě někdy vyžaduje změnu v organizaci práce, posuny pracovní doby zaměstnanců, zavedení dělené pracovní směny apod.

Ekonomické zajištění

Tak, jako u pravidelné činnosti, by i aktivity spontánní měly být ze strany účastníků hrazeny. Formy úhrady účastnických poplatků mohou být různé, ať už platby za jednotlivé aktivity a služby, nebo poplatky za den, nebo předplatné. Výše a forma účastnických poplatků se stanovují v rámci ekonomické rozvahy se zahrnutím všech předpokládaných nákladů.

Úpravy a dovybavení prostor nábytkem se zahrnují do provozních nákladů zařízení. Materiální zabezpečení činnosti by mělo být ekonomicky pokryto účastnickými poplatky, materiál lze získat i formou sponzorských darů (papír, hlína, barvy apod.).

U interních pracovníků se nepředpokládá nárůst mzdových nákladů, případné nároky externistů by měly být rovněž pokryty z účastnických poplatků.

Realizace nabídky spontánních volnočasových aktivit má některé limitující faktory. Patří sem budovy s nevhodnými stavebními dispozicemi (malé, na sebe navazující místnosti s téměř žádným vstupním prostorem), klientela navyklá na stálou nabídku specializovaných činností, neochota pracovníků zařízení ke změnám.

Je třeba hledat nové varianty využití stávajících prostor. Není to jen otázka finančních investic, je třeba se i v budovách se stavebními dispozicemi velmi omezenými, ať už co do velikosti či využitelnosti prostoru, zbavit stereotypních přístupů a pohledů. Nepřemýšlet o tom, proč to nejde, ale jak najít nové varianty využití stávajících prostor vnitřních i venkovních.

Je vhodné odpovědně zvážit všechny možnosti daného zařízení a pokusit se provést alespoň některou z daných možností

- vyčlenit prostor pro snadno přístupné „srazové místo“ pro děti a mládež
- nabídku spontánních aktivit časově vymezit alespoň určenými dny v týdnu, kdy jsou prostory jindy využívané pro pravidelné aktivity (keramická dílna, modelářská pracovna, posilovna apod.) dány k dispozici pro spontánní činnost
- upravit provozní dobu v prostorách střediska volného času tak, aby vycházela vstříc časovým možnostem dětí a mládeže.

I při optimálních podmínkách pro zavedení spontánní činnosti ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže je třeba počítat s tím, že plné a úspěšné rozvinutí této činnosti lze očekávat v delším časovém horizontu. Je třeba odborně připravit pracovníky středisek a věnovat se důsledné propagaci této formy činnosti střediska.

5. Subjekty angažované ve volnočasových aktivitách

5.1. Veřejná správa

Státní politika ve vztahu k mladé generaci v České republice, tak jak ji prodjednala a schválila na svém zasedání dne 6. ledna 1999 vláda České republiky, se zabývá mimo jiné i mládeží a volným časem, mládeží a zdravím a preventivní ochranou a opatřeními chránícími děti a mládež před negativními sociálně patologickými jevy.

Resort ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

V Příloze k usnesení vlády ze dne 6. ledna 1999 č. 1, v úkolech k zajištění realizace státní politiky vůči mladé generaci, jsou dány i úkoly pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, týkající se

- zpracování koncepce působení státu, regionů a obcí v oblasti volného času mládeže a vytvoření vhodné legislativy a přímých a nepřímých ekonomických nástrojů
- tvorby koncepce výchovy pedagogů volného času, včetně vytvoření systému jejich přípravy, ověřování vědomostí a dovedností a udělování osvědčení opravňujících k této činnosti
- výchovy ke zdravému životnímu stylu a prevence

Školství v uvedených oblastech hraje nezastupitelnou roli a je jedním z hlavních garantů výchovy mimo vyučování a tedy i gestorem nemalé části činnosti ve volném čase. Zároveň je i gestorem spravujícím četná zařízení pro výchovu mimo vyučování. V České republice pracuje několik stovek školních družin, školních klubů, sportovních klubů. Ze školských zařízení, zabývajících se volným časem dětí a mládeže, zaujímají největší objem střediska pro volný čas (známá jako Domy dětí a mládeže). Domy dětí a mládeže jsou jedním z nejvýznamnějších organizátorů účelného využívání volného času dětí a mládeže a uskutečňují širokou škálu aktivit ve sféře výchovně vzdělávací, relaxační, poznávací a vyhledávání talentů a jejich podpoře.

Problémem je někde využívání školních budov, hřišť a dalšího majetku základních a středních škol pro neziskovou mimoškolní činnost. Často jsou z finančních důvodů v této oblasti upřednostňovány podnikatelské aktivity, za jejichž účelem jsou školské prostory poskytovány za úplatu.

Ostatní resorty a subjekty podílející se na volném času dětí a mládeže

Ministerstvo kultury každoročně vyhlašuje granty na podporu nekomerčního umění pro děti a mládež, přednášky, literární večery, výstavy, soutěže a aktivity podporující knihovnickou, informační a kulturně vzdělávací činnost pro děti a mládež.

Ministerstvo práce a sociálních věcí se zaměřuje na podporu volnočasových aktivit u rizikových skupin dětí a mládeže z pohledu prevence sociálně patologických jevů. Sociální asistenti pracují s neformálními skupinami mládeže v jejich přirozeném prostředí, rozvíjejí aktivity v rámci sekundární prevence, to znamená v rámci sociální intervence.

Ministerstvo životního prostředí se významně podílí na využívání volného času dětí a mládeže zapojením dětí a mládeže do péče o přírodu a životní prostředí. Tyto aktivity patří k základním nástrojům ovlivňování osobní odpovědnosti, postojů a chování i vztahu k přírodě, prostředí, ve kterém žijí a ke zdravému životnímu stylu.

Města, obce, regionální úřady se na volnočasových aktivitách podílejí především svými granty pro občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s mládeží. Většímu rozšíření zájmu těchto nižších článků státní správy a samosprávy o zabezpečení volného času dětí a mládeže brání často nedostatek finančních prostředků ve veřejných rozpočtech a svoji roli hraje i **absence právních norem pro tuto oblast**. Představitelé regionů a obcí nejsou nuceni zařazovat aktivity pro volný čas dětí a mládeže do priorit finančních investic.

Krajské úřady v rámci činnosti svých odborů školství, mládeže a tělovýchovy by měly být realizátory koncepcí a strategií volného času dětí a mládeže na území svých krajů a finančním přínosem pro tuto oblast.

Ukotvením volnočasových aktivit v oblasti právních norem bude připravovaný Zákon o podpoře práce s dětmi a mládeží, který je již zpracován ve formě věcného záměru a je dokončováno jeho paragrafové znění.

Úloha státu a veřejné správy při podpoře tělovýchovy a sportu pro všechny

Organizované formy tělovýchovy a sportu pro všechny (v rámci působení sportovních a tělovýchovných organizací) i **neorganizované formy** tělovýchovy a sportu pro všechny (v rámci aktivit jedinců, rodin nebo zájmových skupin) jsou ve vyspělých zemích Evropy zásadním způsobem zajišťovány prostřednictvím veřejné správy.

Její vliv v našich podmínkách je minimální. V nižších územně správních celcích nedisponuje veřejná správa potřebnou organizační strukturou, v oblasti investic chybí generely investiční výstavby na úrovni regionů a měst. Zákon o podpoře sportu ze dne 28. února 2001 již ukládá krajům a obcím zabezpečovat rozvoj sportu pro všechny, zajišťovat výstavbu, rekonstrukce, udržování a provozování sportovních zařízení a zabezpečení finanční podpory sportu z rozpočtů krajů a obcí.

K další podpoře tělovýchovy a sportu pro všechny je třeba

- vytvoření koncepcí a programů pro oblast sportu pro všechny
- naplňovat státní politiku a programy v oblasti sportu pro všechny, plnit úkoly plynoucí ze Zákona o podpoře sportu a doporučené návrhy opatření Národního programu rozvoje sportu pro všechny v ČR
- koordinovat spolupráci státních a nestátních orgánů a organizací v oblasti tělovýchovy, sportu a mládeže

5.2. Nestátní subjekty

V České republice existuje několik stovek občanských sdružení dětí a mládeže, tělovýchovných a sportovních spolků a dalších sdružení pracujících s dětmi a mládeží. V poslední době vzrůstá podíl církve a církevních spolků, prostřednictvím nichž se děti a mládež zapojují i do společensky prospěšných aktivit. Činnost ve všech uvedených sdruženích a v jejich klubech pro mládež je různorodá (cestování, sport, tábornictví, kultura, zájmové technické činnosti apod.).

Činnost nestátních subjektů je podporována zejména finančními granty státních institucí - ministerstev, obcí a regionálních institucí. V této oblasti je nutné vytvořit **koncepční provázanost** financování nestátních organizací. Dále pak zpracovat a realizovat **systém vzdělávání pracovníků volného času a dobrovolných vedoucích** v občanských sdruženích s cílem, aby tyto organizace přispívaly ke kvalitnímu naplňování volného času dětí a mládeže a současně se zlepšil a posílil **výchovný efekt** ke zdravému životnímu stylu a tím i prevenci sociálně patologických jevů.

6. Financování prevence a volnočasových aktivit

6.1. Systém financování oblasti prevence

V souvislosti s reformou veřejné správy a vytvořením zcela nového systému financování, který bude uveden v soulad i s obecnými trendy financování veřejných potřeb v zemích EU, bude třeba aktualizovat systém financování i v oblasti prevence.

Východiska systému financování

Centrální úroveň

- oblast standardního preventivního působení (preventivní působení pedagogů ve školách a školských zařízeních)
- oblast dotačních **Programů pro prevenci sociálně patologických jevů** v rozpočtové kapitole MŠMT; programy pro občanská sdružení a další vymezené subjekty jsou každoročně vyhlašovány odborem pro mládež MŠMT (veškeré informace jsou uvedeny na webových stránkách MŠMT: www.msmt.cz/ adresář Mládež//)
- výdajová položka na protidrogovou politiku v rozpočtové kapitole Všeobecná pokladní správa (rozdělení finančních prostředků schvaluje Rada vlády - Meziresortní protidrogová komise a uvolňuje je Ministerstvo financí)

Ostatní systémy financování z veřejných a jiných zdrojů

Je nutné vytvořit provázanost financování z centrální úrovně s ostatními systémy tak, aby byl systém stabilní a kontrolovatelný z hlediska hospodárnosti vynaložených prostředků a z hlediska účinnosti služeb.

Veřejné finance nesmí být využívány jako náhrada ostatních zdrojů (vlastní zdroje nestátních neziskových organizací, nadační zdroje, zahraniční zdroje apod.), s nimiž se mají v příslušných oblastech vhodně doplňovat. Poskytovatelé služeb v oblasti prevence musí aktivně vyhledávat odpovídající a dostupné nestátní zdroje.

Cíle systému financování

- **Vytvoření systému vícezdrojového financování preventivní politiky ze státního rozpočtu na principu subsidiarity**

Vytvoření takového systému, aby se příslušné regionální a místní orgány mohly podílet na výběru projektů k financování a kontrolovat účinnost vynaložených nákladů.

- **Vytvoření systému nákupu služeb prevence na místní úrovni z místních zdrojů**

Místní, okresní a krajské orgány veřejné správy nesou odpovědnost za vytvoření služeb v oblasti prevence odpovídající místním potřebám. Tyto služby pak zřizují a nakupují ze svých prostředků, stát se na jejich spolufinancování má podílet pouze v případě celospolečenské potřeby.

Z pohledu konkrétních úkolů v Koncepti prevence sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy se jako celospolečenská potřeba jeví jednoznačně **oblast vzdělávání**. Tato oblast by měla být nadále financována z centrálních finančních zdrojů tak, aby byla zaručena kvalita a jednotnost působení. Financování **volnočasových aktivit a dalších forem prevence** by bylo vhodné realizovat z úrovně místních, okresních a krajských orgánů veřejné správy.

Podmínkou efektivity vynaložených veřejných prostředků v oblasti prevence je vytvoření systému akreditací a licencí a minimálních standardů v oblasti prevence.

6.2. Občanské sdružení dětí a mládeže, občanská sdružení pracující s dětmi a mládeží a občanská sdružení působící v tělovýchově a sportu

Občanská sdružení působí v České republice na základě zákona o sdružování občanů č.83/1990 sb. Vzhledem k tomu, že občanská sdružení nejsou finančně soběstačná, využívají možnosti poskytování státní dotace v rámci programů podpory těchto sdružení, které každoročně vyhlašuje MŠMT.

Občanské sdružení dětí a mládeže a občanská sdružení pracující s dětmi a mládeží

V občanských sdruženích dětí a mládeže je většina členské základny tvořena samotnými dětmi a mládeží, v občanských sdruženích pracujících s dětmi a mládeží není většinová členská základna ve věku dětí a mládeže, ale zabývá se programy a aktivitami pro děti a mládež.

Sdružení využívají možnosti poskytování státní dotace v rámci **Programů na podporu aktivit občanských sdružení ve prospěch dětí a mládeže**, které jsou každoročně vyhlašovány odborem pro mládež MŠMT. Veškeré informace týkající se těchto programů jsou uvedeny na webových stránkách MŠMT: www.msmt.cz v adresáři Mládež.

V rámci těchto programů Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy sleduje

- podporu rozvoje nestátního neziskového sektoru v oblasti práce s dětmi a mládeží
- podporu vytváření nabídky volnočasových aktivit pro organizované i neorganizované děti
- zvýšení odbornosti dobrovolných pracovníků nevládních organizací
- vytváření podmínek pro dobrovolnou práci s dětmi a mládeží

Občanská sdružení působící v tělovýchově a sportu

Občanská sdružení provozující sportovní a tělovýchovné činnosti využívají možnosti poskytování státní dotace v rámci **Programů státní podpory sportu**, které jsou každoročně vyhlašovány odborem tělovýchovy a sportu MŠMT. Veškeré informace týkající se těchto programů jsou uvedeny na webových stránkách MŠMT: www.msmt.cz v adresáři Tělovýchova.

6.3. Financování sportu na úrovni obcí

Výše finančních prostředků poskytnutých na sport je ve městech a obcích velmi různorodá. Studie ukazují, že nejštědřejší jsou města střední velikosti s vyspělou sportovní tradicí a dobrým materiálním zázemím (plavecké bazény, zimní stadiony apod.). Jednotlivá města vykazují finance pod různými položkami a mají odlišnou metodiku financování. Některá města uvolňují vysoké částky na sport, ale tyto prostředky bývají v některých případech věnovány prvoligovým

mužstvům fotbalu nebo hokeje. Na sport pro širokou veřejnost se pak již peněz nedostává.

Formy financování jsou různé, neboť v rozpočtu obcí není kapitola sport. Proto se volí jiné způsoby financování. Jedním z častých je přidělování grantů. Města volí i jiné formy. Přidělují prostředky na základě žádostí sportovních subjektů, spolupodílejí se na pořadatelských akcích, dotují dle počtu členů sportovní organizace, některá města kladou důraz na podporu mládeže.

Města ve většině případů **nemají potřebné institucionální zázemí a odborníky, kteří by se vedle finančních záležitostí zabývali celkovou koncepcí rozvoje sportu** a podíleli se také aktivněji na **programech zaměřených na neorganizované účastníky sportu**. Jak se města a obce budou stavět k řešení otázek sportu, závisí na nich a na tom, jaké na ně budou klást požadavky samotní občané. Nelze očekávat, že by všechny obce a města volily stejné cesty podpory sportu, neboť se liší v podmínkách ekonomických, sociálních a v prioritách problémů, které musí řešit.

V posledním období se stal velice aktuální vstup České republiky do Evropské unie. Pro uskutečnění tohoto aktu je zapotřebí upravit legislativu a uzpůsobit organizační struktury i ve sféře sportu. **V zemích EU hrají významnou roli v zabezpečení sportu obce**. I zde velkou roli hraje tlak veřejnosti a tradice, jež měla kontinuální vývoj. V duchu této tradice si obce uvědomují společenský význam sportu a podle toho se také angažují v jeho podpoře.

Tradice v České republice je poněkud odlišná i z toho důvodu, že **sport byl v ČR doménou dobrovolných organizací**. Jde o to, aby se v novém společensko ekonomickém prostředí našla vyváženost mezi působností veřejné správy a dobrovolných sdružení i privátního sektoru tak, aby sport byl přístupný všem občanům a zejména dětem a mládeži. Významnou úlohu v budoucnosti musí sehrát i veřejná správa na úrovni krajů a obcí a zabezpečit, v souladu se Zákonem o podpoře sportu, finanční podporu sportu a tělovýchovy ze svých rozpočtů.

6.4. Subvence ve sportu v zemích EU

Členské země Evropské unie vynakládají miliardové částky na podporu sportu. Vedle sportu vrcholového se jedná o prostředky na sport pro všechny a nejrozličnější podpůrné programy, ke kterým patří i sport pro děti a mládež.

V mnoha zemích jsou různé oblasti sportu různými způsoby finančně podporovány ze **státních i nestátních zdrojů**. Mnohá sportovní odvětví, hlavně ta méně populární, jsou na těchto subvencích přímo existenčně závislá. Tyto veřejné pod-

pory však podléhají v EU přísnému schvalovacímu řízení, poněvadž mohou narušit hospodářskou soutěž. Komise prověřuje, zda subvence nedostávají profesionální kluby, a zda jsou slučitelné se společným trhem. Podpory získané neprávem musí být vráceny.

Na lokální a regionální úrovni je těžištěm práce státní správy či samospráv především **oblast masového a rekreačního sportu**, tedy sportu pro všechny. Za tím účelem jsou na příslušných úřadech zřízena odpovídající oddělení nebo alespoň vyčlenění pracovníci, kteří mají oblast tělovýchovy a sportu v dané lokalitě na starosti.

To znamená, že vymýšlejí vlastní či realizují širší sportovní masové programy, organizují soutěže, spolupracují s dalšími sportovními subjekty i dalšími státním i soukromými organizacemi. Zajišťují také přímo či nepřímo výstavbu, údržbu a provoz sportovních zařízení. Zde je od naší situace rozdíl v tom, že **většinu sportovních zařízení vlastní obce** a ostatní sportovní subjekty (např. kluby) si je od obcí pronajímají.

K ztraktivnějšímu sportu, přilákání co největšího počtu lidí i k motivaci provozovatelů sportovních zařízení se vytvářejí co nejširší škály nabídek sportovních vyžití i systémy diferencovaných cen ve smyslu zvýhodnění pro různé skupiny občanů (sem patří i děti a mládež), systémy různých cen v různě atraktivních časech apod. Provozovatelé sportovních zařízení jsou například motivováni tím, že dotace nedostávají na zařízení, ale na prodanou vstupenku.

Charakteristickým rysem **sportu pro všechny na lokální úrovni je spolupráce**. A to jak **vertikální, s orgány vyšších celků, tak horizontální, na místní úrovni mezi obcí, místním soukromým sektorem, školami, kluby** atd., a to jak **po stránce finanční, tak obsahové**.

Jedná se většinou o dlouhodobě vznikající a velmi dobře fungující systém, jehož budování u nás bude vyžadovat mnoho práce. Legislativní počínaje a konkrétním prováděním konče. Důležitou roli by měly sehrát instituce krajské úrovně.

7. Závěr

V posledních letech dochází k nárůstu výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Příčiny tohoto stavu jsou dány celou škálou na sebe navazujících nepříznivých vlivů. Patří sem genetické vlivy, negativní jevy v rodinách, ve společnosti, školním prostředí, vlivy subkultury i nedostatečná nabídka atraktivních možností trávení volného času pro děti a mládež.

Rodina

Nejúčinnější a nejlevnější **prevencí je zdravá výchova** dětí v rodině a ve škole. Dobrá výchova dětí je i programem prevence jednotlivých zdraví poškozujících a život znehodnocujících závislostí a jevů.

Rodinná výchova je základ, na kterém později staví především škola. Občas je třeba tyto základy více či méně poopravit, na některých nelze stavět vůbec. Některá rodina uplatňuje nadměrnou péči, někde jsou kladeny neodpovídající požadavky na dítě. Někdy je dítěti naopak dána naprostá volnost, někde je malá péče zdůvodněná nedostatkem času nebo je malý zájem o dítě. To vše ztěžuje orientaci dětí v životě a jejich pozitivní socializaci.

Toto jsou i kořeny toho, na co se společnost někdy tak velmi lícoměrně ptá. „Kde se v dnešních dětech a mládeži bere to, že je tak hrozná? Ona pije alkohol, kouří, bere drogy, pere se, šikaneje, fláká se, krade, loupí snad i vraždí, neposlouchá, lže, chodí za školu.“

Kde se to v nich bere? Proč s tím někdo něco neudělá? Rodiče vkládají do dětí své schopnosti i neschopnosti, talent nebo jeho nedostatek, vytrvalost nebo nevytrvalost a zejména svůj vzorec chování. Škola a další subjekty pracující s dětmi a mládeží mohou při dobré spolupráci s rodinou mnoho již založených rizikových prvků chování eliminovat. Při nezájmu rodičů se ale již v prostředí mateřské školy často vyskytnou násilí, šikana, omezování práv, agrese a ponižování. Že se s těmito sociálně patologickými jevy setkáváme již v prostředí nejmenších, je smutnou skutečností.

Jestliže rodina neposkytuje pozitivní příklad a zázemí (např. rodiče jsou trvale či dlouhodobě nezaměstnaní, bez vyšší úrovně vzdělání nebo společností sociálně neakceptovaní), vede tato situace u dětí k frustraci a pocitu nestability, k tvorbě negativních životních kompetencí, postojů a dovedností. Tato situace je podhoubím pro drogovou závislost, alkoholismus, kriminalitu a další negativní jevy.

Kořeny vzniku společensky nežádoucích jevů mohou být i v tzv. „normální“ rodině, kde je výrazně snížený dohled nad dětmi a nedostatek volného času pro pobyt s dětmi, způsobený přezaměstnaností rodičů. Nebývalé zvýšení finančních možností rodiny může vést až k výměně sociálních vazeb za materiální orientaci rodiny.

Tam, kde rodina vzhledem ke své nízké sociokulturní úrovni nebo neplněním základních funkcí v oblasti tvorby pozitivních sociálních dovedností u dětí a mládeže není základním ochranným a preventivním mechanismem, dostávají se děti a mladí lidé do rizikového pásma vzniku sociálně negativních jevů.

Společenské prostředí

V současné společnosti, kde se spíše prosazuje konzumní styl života, agrese, kult peněz ve spojení se všeobecně vnímanou korupcí a tunelováním ekonomiky a agresivní konzumní kultura, je dopad do hodnotového systému dětí a mládeže velmi nepříznivý. Velmi neblahou rolí sehrávají některá média a všudypřítomná reklama nabízející snový svět bezproblémového konzumu. Zavádějící a destruktivní pro hodnotový systém dětí a mládeže je také liberální postoj části společnosti k drogám a jejich konzumu.

Prevence vyžaduje těsné spolupůsobení **všech sil společnosti**. Prevence založená ve společnosti (Community based prevention) předpokládá řadu spolupracujících složek. Vedle rodiny, škol a školských zařízení je třeba sladěných a propojených opatření v oblasti zájmových organizací, občanských sdružení, místní samosprávy, zdravotnických zařízení, pedagogicko psychologických poraden, středisek výchovné péče pro děti a mládež, duchovních sdružení, policie, kulturních středisek, podnikatelských subjektů apod. Mnohé je oblasti prevence sociálně patologických jevů dlužna mediální oblast, v níž je naprostá absence systematického působení ve smyslu výchovy a vzdělávání k pozitivnímu a zdravému životnímu stylu.

Školní prostředí

S nástupem do základní školy si děti velmi záhy začínají ve třídě vytvářet svou vlastní „subkulturu“, na níž jsou učitelé někdy více a někdy méně napojeni. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part, a to už i u dětí na prvním stupni ZŠ.

Při systému výuky, kdy převládá tzv. frontální vyučování a učitel pouze pře-

dává poznatky dětem, se vyučování aktivně účastní jen malá část žáků. Větší část se účastní málo nebo vůbec. Ukazuje se, že mezi **neparticipujícími žáky jsou ti, kteří mají vyšší pravděpodobnost sociálního selhání a osvojení si sociálně negativního chování**. Závažným rizikem v těchto školách je stres a nuda. I tyto rizikové faktory mohou dovést děti až k závislosti na droze (bez ohledu na to, že je někdo o rizicích drogové závislosti poučí), ke vzniku násilí, šikany a dalších společensky negativních jevů, a to i přes prováděné a mnohdy nákladné a rozsáhlé preventivní programy.

Škola, kde děti soutěží v reprodukci znalostí, jsou vedeny pouze ke kázní, ale tím současně i k nesamostatnosti, kde není rozvíjena tvořivost dětí a prosociální dovednosti, představuje **výrazně rizikové prostředí** pro iniciaci nebo rozvoj společensky nežádoucích jevů. Hierarchicko - autoritativní model nebere na vědomí skupinovou dynamiku a podporuje negativní procesy ve skupinách. Mezi důsledky tohoto stylu patří v mnoha případech i současná epidemie šikany ve školách.

Preventivní výchovně vzdělávací působení **k osvojení si zdravého životního stylu** musí být **neoddělitelnou součástí výuky a života škol a školských zařízení**. Je nutné vyvarovat se zjednodušeného pojetí zdravého životního stylu, kdy učitel vybere několik „žhavých“ témat a ta probere. Není dostatečně účinné realizovat ve školách preventivní aktivity **pouze jako volnočasové aktivity** organizované školou či školským zařízením a nebo nejrůznějšími formami mimoškolní činnosti (sportovní kluby, střediska volného času apod.). Každodenní život školy musí mít takovou kvalitu, aby dětem umožňoval osvojit si **kompetence zdravého životního stylu, které jsou nejučinnějším preventivním nástrojem**.

Základními kompetencemi prevence v rámci podpory zdraví a zdravého životního stylu jsou

- zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže - rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání
- posilování komunikačních dovedností - zvyšování schopnosti řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres, neúspěch, kritiku
- vytváření pozitivního sociálního klimatu - pocitu důvěry, bez nadměrného tlaku na výkon, zařazení do skupiny, práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty
- formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám - pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistických postojů apod.

Dovednosti, znalosti a postoje, které si žáci osvojí, musí korespondovat s věkem a navazovat na předchozí zkušenosti. Formy vzdělávání a výchovy musí

zohledňovat životní styl rodiny i působení vrstevníků. U nejmenších dětí je potřebná spolupráce s mateřskými školami.

Optimální se jeví cesta vedoucí přes **změnu různých aspektů života školy**. Kvalifikovaně promyšlená komplexní změna podporující zdravý a zdravý životní styl ve smyslu holistickém, v oblasti vztahů, komunikace, podmínek a celkového étosu školy apod. V rámci tohoto příznivého prostředí je pak třeba přinášet **strukturované podněty** pro osobnostní a sociální učení a výcvik v sociálních dovednostech.

Volnočasové aktivity

Volný čas mládeže a jeho naplnění hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a jeho uplatnění ve společnosti, při pozitivní socializaci, výchově ke zdravému životnímu stylu a tím i k prevenci nebezpečí sociální deviance.

Volnočasové aktivity, které jsou **dobře strukturované, definované a organizované** (i nepřímým způsobem), jsou podstatné při utváření pozitivní hodnotové orientace dětí a mládeže, při ovlivňování její zájmové struktury, při zvyšování její samostatnosti a odolnosti a při dalších pozitivních výchovných aktech.

Velmi potřebnou volnočasovou aktivitou je sport a tělovýchova. Široká škála prožitků je největší předností pohybové aktivity. Plní funkci **socializace jedince**. To znamená naplňuje potřebu **sounáležitosti**, to je potřebu patřit do nějaké skupiny. Umožňuje socializaci ve skupině vrstevníků, týmovou práci, osvojení vůdcovských rolí, zvyšuje kohezi skupiny. Je modelem konkurenčního prostředí a hledání identity mladého jedince.

Plní funkci zábavy ve skupině, harmonizace s přírodou, naplňuje potřebu estetických prožitků. Dále nastavuje mechanismy směrem k emočním funkcím. Sem patří zvládání emocí (prevence emoční exploze), navození emocí (euforizace, sebeotevření a sebevyjádření) a ventilace emocí (zejména u adrenalिनových sportů).

Všechna občanská sdružení z oblasti mládeže, tělovýchovy, sportu a turistiky je třeba vzdělat v oblasti výchovy ke zdravému životnímu stylu a tím je zapojit i do procesu prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Příloha:

Dokumenty týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a volnočasových aktivit

- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2001-2004
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže Č.j.: 14514/2000-51
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: 28 275/2000-22
- Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení
- Národní osnovy pro vzdělávání metodiků primární prevence škol a školských zařízení
- Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v ČR do roku 2002
- Zákon o podpoře sportu
- Národní program rozvoje sportu pro všechny v ČR

Volný čas a prevence u dětí a mládeže

Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
odbor pro mládež

Praha 2002

Vytiskl ČIHÁK TISK